

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 15/1 2026 s. 143-162, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN BARTIN MÂNİLERİNE YANSIMALARI*

Seval KOCAER**

Geliş Tarihi: 25 Haziran 2025

Kabul Tarihi: 30 Ekim 2025

Öz

Anonim halk şiirinin eski nazım türlerinden biri olan mâni, özellikle Anadolu coğrafyasında sözlü kültürün temel unsurlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir. Çoğunlukla anonim bir yapıya sahip olan ve nesiller boyunca aktarılan bu edebî tür, bireylerin duygu ve düşüncelerini kısa, öz ve etkili bir biçimde ifade etmelerine olanak tanımaktadır. Mâni, yalnızca bireysel duyguların dışavurumu ile sınırlı kalmayıp, aynı zamanda toplumsal normların, değerlerin ve kimliklerin inşasında da önemli bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda, Bartın yöresinden derlenmiş mâni örnekleri, toplumsal cinsiyet rollerinin inşası, yeniden üretilmesi ve aktarılması süreçlerini incelemek açısından önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Çalışmanın temel amacı, mânilerde toplumsal cinsiyetin nasıl yapılandırıldığını anlamak ve bu yapıların halk kültürü içindeki sürekliliğini ve dönüşümünü tartışmaktır.

Anahtar Sözcükler: Anonim halk şiiri, Bartın, mâni, toplumsal cinsiyet rolleri.

REFLECTIONS OF GENDERS ROLES BARTIN MANIS

Abstract

One of the ancient verse forms of anonymous folk poetry, the mani, continues to exist as a fundamental element of oral culture, particularly in the geography of Anatolia. This literary genre, which is mostly anonymous in structure and has been passed down through generations, allows individuals to express their feelings and thoughts in a concise, succinct and effective manner. The mani does not merely express individual feelings; it also plays an important role in the construction of social norms, values, and identities. In this context, examples of mani collected from the Bartın region constitute an important source for examining the processes of constructing, reproducing, and transmitting gender roles. This study aims to understand gender roles in folk songs and examine how these roles have changed or remained the same in folk culture.

Keywords: Anonymous oral folk poetry, Bartın, mani, gender roles.

* Bu araştırmada, Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimleri Etik Kurul Başkanlığının 8.07.2024 tarihli toplantısından alınan 1 sayılı karar ile etik kurul izni alınmıştır.

** Dr.; Yunus Emre Entitüsü, sevalkocaer@hotmail.com, ROR ID: Mevcut Değil.

Giriş

Anonim halk şiirinin en yaygın türlerinden biri olan mâni genellikle tek dörtlükten oluşan ve anonim halk şiirinin özlü bir biçimde ifade edildiği nazım şeklidir. Çoğunlukla doğa, aşk, hasret, toplumsal eleştiri, ölüm, ayrılık ve gündelik yaşam gibi konuları işler. Mâni geleneği, özellikle sözlü kültürün güçlü olduğu toplumlarda, bireylerin duygu ve düşüncelerini dile getirmelerinin bir aracı olmuş ve zaman içinde kültürel aktarım mekanizmalarıyla kuşaktan kuşağa taşınmıştır.

Bu bağlamda, mâni söyleme geleneği yalnızca bireysel duyguların ve düşüncelerin ifadesiyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda toplumun sosyal yapısını, ahlaki değerlerini ve kültürel normlarını da yansıtan önemli bir sözlü edebiyat türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Mâniler, genellikle anonim halk şiiri ürünleri olarak şekillenmiş ve toplumun ortak hafızasında yer edinmiştir. Geleneksel yapıları itibarıyla kısa, özlü ve ahenkli bir anlatım sergileyen bu nazım birimi, halkın gündelik yaşam pratiklerinden beslenerek, toplumsal cinsiyet rolleri, aşk, özlem, doğa, ölüm ve kader gibi pek çok temayı içermektedir.

Ayrıca, mâni söyleme geleneği bireyler arası iletişimin bir aracı olarak da işlev görmekte, özellikle sosyal etkileşimde bulunduğu bağlamlara göre farklı anlam katmanları kazanabilmektedir. Örneğin, doğrudan bir duygu aktarımı içeren mâniler, bireyin iç dünyasını açığa vurduğu ifadeler olarak değerlendirilirken, mecaz içeren mâniler ise daha çok toplumsal eleştirin veya örtük mesajların taşıyıcısı olarak işlev görmektedir. Bununla birlikte mânilerde yer alan ifadeler, söyleyicisinin sosyo-kültürel konumuna, yaşadığı coğrafyanın geleneklerine ve tarihsel bağlamına bağlı olarak değişiklik gösterebilmekte, bu da mâni geleneğinin dinamik ve sürekli dönüşen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Bu çerçevede, mâni söyleme geleneği yalnızca bireysel ve duygusal bir anlatım biçimi olarak değil, aynı zamanda kolektif kimliği inşa eden ve toplumsal değerleri aktaran bir kültürel miras olarak da ele alınmalıdır. Geçmişten günümüze ulaşan bu gelenek, halkın sözlü kültür aracılığıyla kendini ifade etme biçimlerinden biri olarak varlığını sürdürmekte ve toplumsal belleğin önemli bir unsuru olmayı devam ettirmektedir.

Mânilerde, toplumsal cinsiyet rolleri belirli kalıplar çerçevesinde şekillenir:

- Kadınlar, genellikle aile, evlilik, annelik ve sadakat gibi temalar üzerinden tanımlanır.
- Erkekler, güç, cesaret, sahiplenicilik ve karar verme mekanizmalarının merkezi figürü olarak konumlandırılır.
- Kadınların namus ve güzellikle özdeşleştirilmesi, erkeklerin ise kahramanlık ve otoriteyle ilişkilendirilmesi toplumsal normların halk şiirine yansıyan unsurlarıdır.

Bartın bölgesinden derlenen mâniler, yukarıda belirtilen toplumsal cinsiyet normlarını açıkça yansıtmaktadır.

1. Bartın Mânileri

Bartın'da toplu ortamlarda icra edilen mâni söyleme geleneği büyük toplantı zamanlarında ön plana çıkmaktadır. Bunlardan en önemlisi düğünlerdir. Eskiden köy yerlerinde gençler için tanışma alanları olarak kafe, çay bahçesi gibi mekânlar bulunmamaktadır. Dolayısıyla gençlerin birbirlerini görüp beğeneceği yerler sayılıdır. Bu sayılı mekânlardan biri de düğünlerdir. Düğünlerde kızlar ve erkekler karşılıklı olarak mâni şeklinde birbirlerine türküler söyleyerek anlaşılmaya çalışırlar. Bu şekilde kim kimden hoşlanmışsa karşı tarafa duygularını açık eder. Bir diğer toplanma ortamı ise kız evinde yapılan kına merasimleridir. Burada ise kına yakmak için gelini odaya getirirken toplu bir şekilde mâni yakıldığını duyarız. Bir başka kullanım alanı ise *tepeycük* ve *bettam* geleneğidir. Bettam geleneği, Rumların paskalya günlerinin sona ereceği günden birkaç gece önce veya o geceye rastlayan günde yapılmaktadır. Hemen her mahallenin gençleri ve çocukları bir araya toplanarak yapılır. Uzun bir sopa ucuna sabitlenen sepet, alay hâlindeki grubun elinde sokak sokak dolaştırılmaya başlanır. Evden eve dolaştırılırken kafilenin en önündeki çocuğun elindeki sepet pencerelere doğru yükseltilir. Çocuklardan oluşan bu kafiye, gündüz veya akşamdan yatsıya kadar, mahallelerin bütün evlerini sıra ile dolaşırlar. Bu işlemi yaparken hep bir ağızdan mâni söylerler. Mânilerin kullanıldığı bir diğer yer *helesa* geleneğindedir. Bayramdan bir gün önce arefe günü akşamı namazdan sonra gençler bir araya gelirler. Bir küfe alarak ev ev dolanırlar. Kapıya geldiklerinde içlerinden birisi mâniyi söyler, nakarat kısmında ise hep bir ağızdan söylerler ve bahşiş isterler. Bahşiş geleneğine zamanla fındık, şeker, helva gibi farklı ürünler de dâhil edilmiştir. Bayramlarda da mâni atma geleneği yaygındır. Âdetler üzerine ev ev dolaşan genç kızları yangunları (sevgilileri) takip ederler. Kızlar ziyaret için eve girdiklerinde hemen pencere kenarlarına ya da balkonlara koşarlar. Yangunlarının duyacakları sesle ya türkü çağırırlar ya da çoğunluk olarak mâni okurlar (Ceryan, 2024, s. 126).

Bu bağlamda, Bartın'da mâni söyleme geleneği, yalnızca bireylerin duygularını ifade etmelerine olanak tanıyan bir iletişim aracı olmakla kalmayıp aynı zamanda sosyal dayanışmayı, toplumsal aidiyet hissini ve kültürel değerlerin aktarımını destekleyen bir araç olarak da önemli bir rol oynamaktadır. Geleneksel düğünler ve kına geceleri gibi bireysel ve toplumsal geçiş ritüellerinde mâniler, katılımcılar arasında bir bağ kurarak kültürel sürekliliği sağlamaktadır. Özellikle düğünlerde gençlerin karşılıklı mâni söylemeleri, bireyler arası etkileşimin bir aracı olarak kültürel bağlamda evlilik öncesi tanışma sürecini şekillendirmiştir. Bu pratik, topluluk içindeki sosyal normların ve değerlerin korunmasına katkı sağlamış, aynı zamanda yeni nesiller için bir sosyal öğrenme alanı sunmuştur.

Benzer şekilde, *tepeycük*, *bettam* ve *helesa* gibi yerel gelenekler, mânilerin toplum içindeki rolünün çeşitliliğini ve çok yönlülüğünü ortaya koymaktadır. Bettam geleneğinde gençlerin bir araya gelerek mâni söylemesi, sadece eğlence amacı taşımamakta, aynı zamanda toplumsal uyumu ve mahalle kültürünün korunmasını teşvik etmektedir. Bu ritüellerde kullanılan mâniler, yöresel mizah, gelenek ve tarihî unsurları bir araya getirerek sözlü kültürün güçlü bir taşıyıcısı olmaya devam etmektedir.

Helesa geleneğinde ise mânilerin kullanımı, bayram arifesi gibi özel günlere özgü bir paylaşım ve dayanışma atmosferi yaratmakta ve toplumsal cömertliğin teşvik edilmesine katkıda bulunmaktadır. Bahşiş toplama ritüelinde mânilerin nakarat kısmında bir araya gelen topluluğun ortak bir ses oluşturması, bu tür geleneklerin kolektif hafızadaki yerini güçlendirmektedir. Ayrıca bayramlarda genç kızların mâni söyleyerek toplumsal etkileşimde

bulunması, topluluğun geleneksel rollerini yeniden üretmekte ve bu rollerin genç nesillere aktarılmasını sağlamaktadır.

Bu gelenekler, Bartın'ın kültürel mirasının önemli bir parçası olarak halk şiiri ve mâni söyleme geleneğinin farklı sosyal bağlamlarda nasıl çeşitlenip devam ettiğini göstermektedir. Aynı zamanda bu ritüeller, modernleşme, teknolojik değişim ve kültürel dönüşümlere rağmen yerel kimlik ve kolektif hafızanın sürdürülebilirliğine katkı sağlayan birer kültürel direnç örneği olarak değerlendirilebilir.

2. Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Cinsiyet (sex) terimi daha çok biyolojik ve fizyolojik farklılıklara atıfta bulunurken toplumsal cinsiyet (gender) terimi bireylerin toplumsal rolleri, davranışları ve beklentileriyle şekillenen bir yapıyı ifade etmektedir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet biyolojik bir temele dayanmak yerine, toplumun kültürel normları ve değerleriyle belirlenmiş bir olgudur. Dökmen'e göre toplumsal cinsiyet, bireyin toplum içinde kadın veya erkek olarak tanımlanmasını ve bu tanımlamaya dayalı olarak ona yüklenen roller ve sorumlulukları kapsamaktadır (Dökmen, 2016, s. 97).

Toplumsal cinsiyetin bu tanımı, kişinin toplumsal kimliğini oluşturan sosyal bir inşa olarak değerlendirilmesini de beraberinde getirmiştir. Toplumsal cinsiyet yalnızca toplumun bireylerden ne beklediğini değil, aynı zamanda bireylerin bu beklentiler doğrultusunda nasıl algılandığını ve değerlendirildiğini de kapsar. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet, bireylerin sosyal statüsünü, iş bölümünü ve fırsatlara erişimini etkileyen temel bir unsurdur.

Araştırmacılar, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının bireylerin hayatlarına olan etkisini anlamak için farklı perspektifler geliştirmiştir. Örneğin, toplumsal cinsiyet rolleri, bireylerin eğitim, meslek seçimi ve ekonomik statü gibi pek çok alanda karşılaştığı fırsat ve kısıtlamaları şekillendirmektedir. Geleneksel cinsiyet rolleri kadın ve erkek arasındaki eşitsizliklerin devam etmesine neden olurken modern yaklaşımlar bu rollerin sorgulanması ve eşitlikçi bir anlayışın benimsenmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu durum, toplumsal cinsiyet kavramının, toplumsal yapıların ve bireysel kimliklerin dönüşümünde kritik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları, ilk kez Robert Stoller'in 1968 yılında yayımladığı *Sex and Gender* adlı eserinde sistematik bir biçimde ele alınmıştır. Stoller, bu eserde cinsiyetin kadın ve erkeği biyolojik özellikler temelinde birbirinden ayırdığını ifade etmiş ve bu biyolojik farklılıkların erkeklik ile kadınlık arasında eşitsizliklere yol açtığını vurgulamıştır (Varışoğlu, 2020, s. 15). Bu yaklaşım, toplumsal cinsiyet kavramının, biyolojik temellerin ötesinde, toplumsal ve kültürel bir boyutunun bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Cinsiyetin toplumsal cinsiyet sisteminin bir unsuru olduğunu öne süren Gail Rubin, bu kavramı "toplumsal olarak empoze edilen toplumsal cinsiyet ayrımının ve sosyoseksüel ilişkilerin ürünü" olarak tanımlamaktadır. Rubin'e göre, toplumsal cinsiyet kavramı, bir toplumun cinselliği, akrabalık ilişkilerini ve üremeyi nasıl organize ettiğini anlamada temel bir açıklayıcı çerçeve sunar (Acar-Savran, 2019, s. 249). Bu hususta, toplumsal cinsiyet, bireylerin sosyal rollerini ve ilişkilerini şekillendiren bir sistemin parçası olarak değerlendirilmektedir.

Judith Butler (Butler, 2018, s. 52), toplumsal cinsiyeti, biyolojik cinsiyetin kültürel yorumu olarak ele almakla birlikte, bu kavramın yalnızca cinsiyetlerin üzerine anlam yüklemekle sınırlı olmadığını belirtmektedir. Butler'a göre, toplumsal cinsiyet, aynı zamanda cinsiyet kategorilerini inşa eden ve bunları toplumsal düzlemde sürekli olarak yeniden üreten bir üretim mekanizmasıdır. Bu yaklaşım, toplumsal cinsiyetin dinamik, performatif ve tarihsel olarak yeniden inşa edilen bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır.

Bireye doğduğu andan itibaren dayatılan ve öğretilen cinsel kimlik aslında bireyin ergenlik çağı özelliklerine ulaşana kadar geçen bir oluşum sürecidir. Bu dönemde bireylere öğretilenler, onların kendi cinsel değerlerini ve cinsel özelliklerini şekillendirir. Cinsiyet kültür ve toplum tarafından belirlenir. Cinsiyet aynı zamanda kadın ve erkeğin toplumdaki geleneklerini ve rollerini de belirler. Kadın ve erkek toplumsal alanda farklı ifadelerle sahiptir. Kadınlar çoğunlukla ev gibi özel mekânlarda ikamet ederken erkekler ise dış mekândaki tüm kamusal alanlarda yer almaktadır (Arslan, 2000, s. 85).

Ekonomik roller cinsiyet tabakalaşmasını etkiler. Avcı-toplayıcı toplumlarda, erkeklerin kadınlara göre daha fazla geçimlik faaliyetlerle meşgul olması durumunda cinsiyet ayrımcılığı daha belirgin hâle geliyor. Tarih boyunca erkeklerin avcılık, kadınların ise toplayıcılık yaptığı bir iş bölümü olmuştur. Toplumsal cinsiyetin özünü anlamak için toplum içerisindeki örgütlenmeye bakılmaktadır. Kadın ve erkeğin emekleri farklı değerler taşımaktadır. Kadın işi, genellikle basitleştirilmiş bir değer olarak görülmektedir. Çoğu zaman liderlik gerektiren siyasal roller veya dinsel ayinlerde ikinci rolde olan da kadınlardır.

Daha açık bir ifadeyle, erkekler toplum içerisinde daha aktif ve yoğun emek gerektiren işlerle ilişkilendirilirken; kadınlar daha çok arka planda, görece daha az yorucu işlerde konumlandırılmaktadır. Bu durum, kadınların söz konusu işleri yapamayışından değil, toplumun dayattığı yargılar ve kalıplaşmış cinsiyet rolleriyle ilgilidir. Toplumda kadın ve erkek, kendilerine yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinin belirlediği vasıf ve sorumluluklar çerçevesinde hareket etmekte ve bu normatif sınırların dışına çıkmamaya özen göstermektedir. Zira bireyler, kimliklerini geleneksel kalıpların dışında ifade ettiklerinde “erkek gibi” ya da “kadın gibi” şeklinde etiketlemelere maruz kalabilmekte; bu tür sözlü tacizlerden kaçınmak için de toplumsal olarak kabul gören rolleri vurgulamayı tercih etmektedirler. Dolayısıyla bu durum, bireylerin biyolojik kapasitelerinden ziyade, toplumsal olarak dayatılan cinsiyet temelli kimliklerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

3. Bartın Mânilerinde Kadınlık ve Erkeklik Temsilleri

Bartın bölgesinden derlenen mânilerde, toplumsal cinsiyet rollerinin belirgin bir şekilde işlendiği görülmektedir. Bu mânilerde kadın ve erkek kimlikleri, geleneksel ataerkil değerler çerçevesinde biçimlendirilmiş olup bireylerin toplum içindeki yerini ve onlardan beklenen rolleri yansıtan güçlü göstergeler içermektedir. Mânilerde kadınlık ve erkeklik temsillerinin belirlendiği şu şekildedir:

“Dereleriy uzunu
Gıramadım buzunâ
Yırtılası yazmaydan
Göremedim yüzünü” (KK. 1).

Bu mâni, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında incelendiğinde, bireyin duygusal deneyimlerinin ve bu deneyimlerin ifade edilme biçiminin cinsiyetlendirilmiş toplumsal normlarla şekillendiğini gösterir. Metin, bir özlem ya da arayışı dile getirirken aynı zamanda toplumsal rollerin birey üzerindeki etkisini dolaylı bir şekilde yansıtır.

Özellikle “dereleriy uzun” ve “gıramadım buzunu” ifadeleri, bireyin bir engeli aşma çabası içinde olduğunu ima eder. Bu tür imgeler, eril ve dişil deneyimlerin temsilinde sıkça kullanılan metaforlarla ilişkilendirilebilir. Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, erkekleri aktif, mücadele eden ve zorlukları aşan bir figür olarak konumlandırırken, kadınları daha pasif, bekleyen veya ulaşılmayı bekleyen bir konumda tasvir eder. Bu çerçevede metin, özlem duyan öznenin kimliği ve onun karşısındaki muhatabın (örneğin sevgili ya da özlenen bir kişi) toplumsal cinsiyetle ilişkilendirilmiş konumlarını sorgulamaya açık bir zemin oluşturur.

Mâninin “yırtilası yazmaydan / göremedim yüzünü” kısmında, yazgı ya da kader kavramı ön plana çıkmaktadır. Bu tür ifadeler, bireylerin yaşamlarındaki güçsüzlük hissini, aynı zamanda toplumsal cinsiyet normlarının bireylere dayattığı sınırların bir temsilî olarak da yorumlanabilir. Örneğin kadınların kadercı bir biçimde kabullenmeye zorlandığı toplumsal beklentiler veya erkeklerin kendi duygusal dünyalarını ifade etmekteki zorlukları, bu bağlamda ele alınabilir.

*“Karşıda meşelerde
Şarabım şişelerde
Herkes yârini almış
Biz kaldık köşelerde”* (KK. 1).

Bu mâni, toplumsal cinsiyet rolleri açısından değerlendirildiğinde, bireylerin duygusal ve sosyal bağlamlardaki konumlanışlarını belirleyen toplumsal normların ve beklentilerin etkilerini yansıttığı söylenebilir. Dörtlük, bir yalnızlık, dışlanma ya da arzu edilen romantik ya da sosyal ilişkilere erişememe durumunu ele alırken bu durumun toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkili yönleri incelenebilir.

“Karşıda meşelerde / Şarabım şişelerde” dizeleri, bireyin dış dünyayı gözlemleme ve bir noktada o dünyaya dâhil olamama hâlini ifade etmektedir. Toplumlarda kadın ve erkeklerin sosyal mekânlarda bulunma ve bu mekânlarda görünürlükleri farklı şekilde düzenlenmiştir. Örneğin erkeklerin sosyalleşme alanlarında daha aktif ve iddialı bir konumda olmaları beklenirken kadınların daha ölçülü, pasif veya edilgen bir şekilde bu alanlara dâhil edilmeleri toplumsal normlarca meşru görülür.

“Herkes yârini almış / Biz kaldık köşelerde” dizeleri, toplumsal normların birey üzerindeki baskılarını daha doğrudan bir şekilde gözler önüne sermektedir. Özellikle romantik ilişkilere yönelik beklentiler, toplumsal cinsiyet rollerine sıkı sıkıya bağlıdır. Erkeklerin romantik bir partner edinme konusunda inisiyatif alması gerektiği, kadınların ise edilgen bir şekilde “seçilmeyi” beklemesi gerektiği gibi geleneksel normlar bu dörtlükteki yalnızlık hissini pekiştiren unsurlar olabilir. Bu beklentiler, bireylerin sosyal statülerini ve kendilerini toplum içindeki yerlerine göre değerlendirme eğilimlerini güçlendirmektedir.

“Udumu çala çala
Çıktım bir ince dala
Eğer beni seversen
Ananı dünür yolla” (KK. 2).

“Udumu çala çala / Çıktım bir ince dala” dizeleri, öznenin bir tür duygusal bir yolculuğa çıktığını ima etmektedir. “İnce dala çıkmak” ifadesi, genellikle riskli ve kararsız bir durumu simgeler. Toplumsal cinsiyet normları açısından bu imge, erkeklerin duygusal risk alması gerektiği, kadınların ise bu tür davranışları pasif bir şekilde “izleyen” konumunda olması beklentisiyle ilişkilendirilebilir. Erkeklerin duygusal riskleri göze alarak ilişkileri başlatması veya ilgi göstermesi, toplumsal olarak daha çok hoş görülen bir davranışken kadınların bu tür durumlarda daha temkinli ve edilgen olmaları beklenir.

“Çıktım bir ince dala” ifadesi, bu bağlamda, bireyin toplumsal normlara karşı bir tür direniş gösterme ya da cesaretle ilerleme çabasını da simgeliyor olabilir. Ancak toplumsal cinsiyetin bir yapısal zorluk yarattığı, normları aşan her davranışın birey için toplumsal anlamda risk taşıdığı da unutulmamalıdır.

“Eğer beni seversen / Ananı dünür yolla” dizeleri, evlilik ve aile bağları üzerinden toplumsal cinsiyet rollerini doğrudan ele alır. Bu ifade, geleneksel toplumsal normlar çerçevesinde, romantik bir ilişkiyi başlatma sürecinde erkeklerin genellikle aktif bir rol üstlendiğini gösterir. Erkeklerin kadınların ailesine saygı göstermek ve bir tür “onay” almak amacıyla bu tür davranışlarda bulunmaları beklenir. Aileye yönelik bu tür davranışlar, toplumsal cinsiyetin aile içindeki dinamiklerini, özellikle de kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi yeniden üreten unsurlardır.

Bu dizelerde, kadının ailesinin onayı ve düğün hazırlıkları, kadının bireysel iradesinin ötesinde bir anlam kazanır. Kadın burada “seçilen” değil, onun yerine ailesinin karar verdiği bir konumda tasvir edilir. Erkek, sevgi ve ilgisini kadın üzerinden değil, onun ailesi aracılığıyla göstermek zorundadır. Bu durum, cinsiyetler arası güç ilişkilerini ve kadının sosyal hayattaki pasif, edilgen konumunu yansıtan bir ögedir.

Metin, aynı zamanda geleneksel Türk toplumlarında görülen aile yapısındaki toplumsal cinsiyet rollerine dair bir izlenim sunar. Evlilik, kadın ve erkek arasındaki bir bağlılık olmanın ötesinde, iki ailenin birleşmesi olarak görülür. Bu durumda kadının ve erkeğin bireysel isteklerinden çok, ailelerin ve toplumsal değerlerin etkisi ön plana çıkar. Kadının ailesinin karar süreçlerine dâhil olması, toplumsal normlarla şekillenen güç ilişkilerini gösterir. Bu yapı, kadının toplumsal alanda daha pasif ve dışarıdan yönlendirilen bir figür olarak yerini almasını pekiştirir.

“Hoş geldin diyemedim
Bir mendil veremedim
Sen mi geldin sevdiğim
Ben seni bilemedim” (KK. 2).

“Hoş geldin diyemedim” dizeleri, bir karşılaşma anında yaşanan duygusal çekingenliği ifade eder. Bu çekingenlik, geleneksel cinsiyet rollerinin bireyler üzerindeki etkisini yansıtabilir. Kadınların, özellikle de erkeklik normlarına sahip bireylerin duygusal ifadelerini gösterme noktasında genellikle temkinli olmaları, “güçlü” ve “kontrollü” olmaları beklenir. Dolayısıyla

burada kadın figürünün “hoş geldin” demekteki zorluğu, toplumsal olarak kadınlara atfedilen duygusal mesafeyi ve dışa dönük ifadelerden kaçınma eğilimini sembolize edebilir. Bu durum, duygusal açıdan “zayıf” veya “güçsüz” görülen davranışlardan kaçınma isteğiyle ilişkilidir.

“Bir mendil veremedim” ifadesi, bir yardım etme veya başkalarına bakım gösterme isteksizliğini ya da bu davranışa dair toplumsal cinsiyetle ilgili engelleri ima eder. Mendil gibi küçük ama anlamlı bir jestin, bir erkeğe ait olamayacak kadar “duygusal” ya da “kadınlara ait” bir davranış olarak kodlanması, toplumsal cinsiyetin bireylerin duygusal ve davranışsal seçeneklerini nasıl sınırladığını gösterir. Erkekler için şefkatli, duygusal ve bakıcı bir davranış gösterme, geleneksel erkeklik normlarına uymayabilir. Bu yüzden özne, kendisini bu tür bir davranıştan alıkoyarak toplumsal cinsiyetin gerektirdiği mesafeyi koruma çabası içinde olabilir.

“Ben seni bilemedim” ifadesi, öznenin sevdiği kişiye dair hislerini tam olarak anlayamama durumunu belirtmektedir. Toplumsal cinsiyet bağlamında, erkeklerin duygusal dünyalarını dışa vurma noktasında daha kapalı olmaları beklenirken kadınların duygusal derinliklerini daha fazla açığa çıkarmaları ve ifade etmeleri sosyal olarak daha kabul edilebilir bir davranış biçimi olarak görülür. Bu durum, erkeklerin duygusal mesafelerini koruma eğilimlerini pekiştirirken aynı zamanda erkeklik normlarının bireylerin duygusal becerilerini nasıl şekillendirdiğini gözler önüne serer.

*“Dama indim baş açık
Arpalık kara kılçık
Gaçmak kalbinde var ise
Al pohçanı yola çık” (KK. 1).*

“Dama indim baş açık” dizeleri, cesaret, özgürlük ve belki de risk alma arzusunu yansıtan bir ifade olarak değerlendirilebilir. “Baş açık” ifadesi, özellikle erkeklik normlarına dayanarak bir tür açıklık ve dışa dönüklük anlamına gelebilir. Erkekler, toplumsal olarak güçlü, cesur ve dışa dönük bireyler olarak şekillendirilir. Bu ifade, erkeklik normlarının bir parçası olarak “açık olma” ve duygusal engelleri aşma gerekliliğini vurgular. Ancak toplumsal cinsiyetin bu tür beklentileri, bireylerin içsel duygusal deneyimlerini sergilemelerine engel teşkil edebilir. Öte yandan baş açmak gibi bir sembolizm, geleneksel erkeklikteki güç ve cesaretle ilişkilendirilen bir öge olarak kabul edilebilir.

Arpalık, genellikle köy yaşamında tarımsal ürünlerin yetiştirilmesiyle ilişkilendirilen bir terim olup buradaki “kara kılçık” ise arzu edilen ya da umut edilen hedeflere ulaşmada karşılaşılan engelleri temsil edebilir. Aile içindeki roller ve toplumsal sorumluluklar, erkek ve kadınlar arasında farklı şekilde dağıtılabilir; erkeklerin genellikle ailenin geçimini sağlamak gibi bir sorumluluğa sahip oldukları, kadınların ise ev işlerini ve bakım rolünü üstlendikleri geleneksel roller yaygındır. Bu bağlamda, “kara kılçık” gibi imgeler, bu rollerin zorlukları ve toplumsal beklentilerin bireyler üzerindeki baskılarıyla ilişkilendirilebilir.

“Gaçmak kalbinde var ise / Al pohçanı yola çık” dizeleri, duygusal bir arayış ve özgürlük temasına işaret eder. Buradaki “pohça” kelimesi, geleneksel olarak bir tür yük ya da yükümlülük anlamına gelirken aynı zamanda taşınması gereken sosyal sorumlulukları ya da toplumsal baskıları simgeliyor olabilir. Eğer bir birey, toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği sorumluluklar ve beklentilerden kurtulmak istiyorsa, bu “pohça”yı alıp yola çıkması gerektiği ima edilir. Erkeklik normlarına göre, erkeklerin kendi duygusal dünyalarını dışarıya açmak veya

duygusal bağlarını kurmak yerine, bazen bu sorumlulukları reddetmesi veya toplumdan kaçması beklenir.

“*Cigaramı saracağım
Aşkınla yanacağım
Dosta düşmana karşı
Yar seni alacağım*” (KK. 2).

Toplumsal cinsiyet rolleri açısından, kadınlar genellikle duygusal bağlarını dışa vurma konusunda daha temkinli ve mesafeli olmaya teşvik edilirken erkekler duygusal ifadeleri daha açık ve doğrudan gösterebilirler. Ancak bu dörtlükteki erkek figürü, “yanma” ve “aşkınla sarılma” ifadeleriyle, toplumsal cinsiyet normlarının ötesine geçerek, duygusal yoğunluğu ve derinliği kabul eden bir pozisyon sergiler. Buradaki “yanma” teması, geleneksel erkeklik normlarına aykırı bir şekilde, duygu ve hissiyatın yoğunluğunu vurgular.

Duygusal yoğunluğa dair bu ifade, aşkın hem riskli hem de cezbedici yönünü betimler. Erkeklerin özellikle toplumda “güçlü” ve “kontrollü” olmaları beklenirken burada öznenin aşk uğruna yanma isteği, toplumsal cinsiyetin duygusal ifadeler üzerindeki kısıtlamalarını sorgular ve duygusal bir serbestlik arayışını simgeler. Bu, erkeklerin duygusal derinliklerini daha fazla açığa çıkarma isteğine ve toplumsal normların bu tür duyguları bastırma eğilimlerine karşı bir direnç oluşturur.

“Dosta düşmana karşı / Yar seni alacağım” dizeleri, romantik bir bağlamda, bireyin toplumsal cinsiyet rollerine karşı bir taahhüt ve fedakârlık anlamına gelir. Burada “dosta düşmana karşı” ifadesi, toplumsal bağlamda erkeğin koruyucu ve güçlü bir figür olarak kabul edilme beklentisini temsil eder. Erkeklik normları, erkekleri mücadeleci, koruyucu ve genellikle duygusal mesafeyi koruyan bireyler olarak tanımlar. Ancak bu dizelerde, aşk için her türlü mücadeleyi göze alma arzusu, erkekliğin geleneksel normlarının ötesinde bir duygusal bağlılık ve cesaret içerdiğini gösterir.

“*Pencereden bakıyosuy
Bana ışmar çakıyosuy
Sende bu güzellik varken
Her deliganlıyı yakıyosuy*” (KK. 1).

“Pencereden bakıyosuy / Bana ışmar çakıyosuy” dizeleri, kadınların toplumsal olarak daha pasif bir pozisyonda kalmalarına rağmen, yine de bir tür çekicilik ve etki yaratma gücüne sahip olduklarını ima eder. Toplumsal normlara göre, kadınların çoğu zaman ilişkilerde daha “çekici” bir pozisyonda olmaları ve genellikle daha “davranışsal” yollarla etkileşim kurmaları beklenir. Buradaki “ışmar çakma” ifadesi, kadınların toplumsal cinsiyet rolleri gereği, daha fazla sözel olmayan, jestlerle ve göz temasıyla ilişki kurmaları gerektiği normunu yansıtır. Kadının toplumsal rolü, duygusal ve romantik etkileşimde bulunacaksa, genellikle daha çekici ve gizemli olma, “göz kırpma” gibi davranışlar üzerinden anlaşılacak şekilde şekillendirilmiştir.

Bu dizelerdeki davranış, kadının arzu edilen bir figür olarak sunulmasının ve toplumsal cinsiyetin, kadınları pasif bir cazibe nesnesi olarak konumlandırma şeklindeki etkisinin bir örneği olarak değerlendirilebilir. “İşmar çakmak”, doğrudan bir harekette bulunmaktan çok, dikkat çekici bir davranış biçimini ifade eder. Bu, kadınların duygusal ve romantik ilişkilere dair rollerinin, toplumsal olarak nasıl ince ince çizilmiş olduğunun bir göstergesidir. Kadın, dolaylı

bir şekilde ama net bir şekilde dikkat çekmekte, bu da toplumsal cinsiyetin beklentileri doğrultusunda bir etkileşim biçimi olarak ortaya çıkmaktadır.

Söz konusu “Her deliganlıyı yakıyosuy” dizesi, burada kadının sadece pasif bir izleyici değil, aynı zamanda aktif bir şekilde etkileşimde bulunabilen ve çevresindeki erkekleri etkileyebilen bir figür olarak ortaya çıktığını gösterir. “Deliganlı” gibi bir terim, genellikle cesur, hayatta mücadele eden, güçlü erkek figürlerini ifade eder. Ancak burada kadının, bu erkek figürleri etkileyip “yakabilmesi”, onun toplumsal olarak kendisine atfedilen rolün ötesinde, güçlü ve cazip bir kişilik sergileyebilmesini simgeler. Bu durum, kadının erotik ve sosyal cazibesinin toplumsal olarak nasıl şekillendiğini ve bunun erkeklerin kendilerini daha agresif ve cesur bir şekilde ifade etmelerini nasıl etkileyebileceğini gösterir.

Kadın, toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda “güzellik” ve “çekicilik” üzerinden gücünü inşa ederken erkeklerin bu güce nasıl tepki vereceği ve bu dinamiği nasıl yönlendirecekleri de büyük ölçüde toplumsal normlara dayanır. Bu metinde, kadın hem bir etki aracı olarak hem de toplumsal beklentilere göre bir “güzellik” simgesi olarak yer alırken, erkekler ise bu etkileşimin genellikle daha “pasif” bir hedefi olarak konumlanır. Kadın bu bağlamda, gücünü estetik ve cazibe üzerinden kuran bir figürdür.

*“İsgelem va üç bacak
Ocaklarda gırık sacak
Herkes beni isteya
Sen mi kaldı varacak” (KK. 2).*

“İsgelem va üç bacak / Ocaklarda gırık sacak” dizeleri, geleneksel toplumsal rollerin, özellikle erkeklik ve kadınlık üzerine kurulu işlevlerin, bireylerin yaşamındaki belirleyici etkilerini vurgular. “Üç bacak” ve “gırık sacak” gibi ifadeler, kırsal ya da geleneksel yaşam biçimlerine atıfta bulunarak özellikle erkeklerin fiziksel iş gücü ve toplumsal sorumluluklarla ilişkisini gösterir. Toplumsal cinsiyetin bir norm olarak yerleştiği topluluklarda, erkekler genellikle üretim ve iş gücünün aktif bir parçası olarak kabul edilir, bu da onların “güçlü” ve “çalışkan” rollerini pekiştirir.

Özellikle “ocaklarda” yer alan bir faaliyet, geleneksel cinsiyet rollerinde kadının ev içindeki, daha “bakıcı” ve “üretken” rolünü çağrıştırırken bu bağlamda kadınlar genellikle ev işlerinde, yemek yapma ya da evin ekonomisine katkı sağlama görevleriyle tanımlanır. Burada, “gırık sacak” gibi köy veya kasaba yaşamına özgü ifadeler, toplumsal cinsiyetin, bu tür geleneksel mekânlarda kadınların ve erkeklerin rollerini nasıl içselleştirdiğini gösterir.

“Herkes beni isteya / Sen mi kaldı varacak” dizeleri, toplumsal cinsiyetin bireylerin ilişkilerindeki rol beklentilerini sorgulayan bir ifade olarak değerlendirilebilir. “Herkes beni isteya” ifadesi, bireyin dış dünyadaki taleplerini ve beklentileri yansıtırken, toplumsal normların bireyi bir “arzu edilen” figür hâline getirdiğini gösterir. Toplumda, bireylerin belirli rolleri yerine getirme beklentisi, onların kişisel arzularına ve tercihlerine müdahale eder. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyetin etkisiyle erkekler ya da kadınlar, idealleştirilmiş rol modelini oynamaya zorlanabilirler.

Dörtlükte, “herkes beni isteya” ifadesinin toplumsal normlar doğrultusunda bir güç gösterisi veya cazibe arzusu gibi okunması mümkündür. Erkeklik ve kadınlık arasındaki hiyerarşik ilişki, genellikle bu tür toplumlarda, erkeklerin daha aktif ve belirleyici roller

üstlenmesi, kadınların ise daha çekici ve arzu edilen figürler olarak görülmesi şeklinde biçimlenir. Ancak, dörtlükteki ifadeler, bu toplumsal yapıların dışında kalan bir durumu da işaret edebilir. Kadın ve erkek arasındaki etkileşimde toplumsal normların bireyleri nasıl farklılaştırdığı, duygusal ve romantik bağlamdaki “istek” ve “değer” ölçütlerinin farklılaşması, toplumsal cinsiyetin gücünü bir kez daha ortaya koyar.

“Herkes beni isteye / Sen mi kaldıy varacak” dizelerinde, kadının evlilik çağına gelmiş olduğu, çevrede birçok kişinin ondan talip olduğu ya da kendisinin evliliğe hazır görüldüğü ima edilmektedir. Burada kadın, kendi bireysel tercihinden çok toplumun ve çevrenin beklentileri doğrultusunda evlilikle ilişkilendirilmektedir. Bu durum, Anadolu’nun pek çok bölgesinde görülen “kadının toplumsal değerinin evlilik üzerinden tanımlanması” anlayışını yansıtır. Mânideki “Sen mi kaldıy varacak” ifadesi, erkeğin evlenme arzusunun küçümsenmesi veya geç kalmışlığına vurgu yapar. Erkekten beklenen, evlilik sürecinde öncü ve talip olan taraftır. Burada toplumsal normlara göre “evlenme fırsatını kaçırmış” ya da “diğer erkekler kadar güçlü / önde olamayan” bir erkek iması vardır. Bu da erkeğin toplum içindeki değerinin “evlenme gücü” ile ölçüldüğünü gösterir.

“Alma soydum yirmisiy
Bartıda birmisiy
Eğer ben sa varusam
Hanumcuvum dermisiy” (KK. 1).

“Alma soydum yirmisiy / Bartın’da birmisiy” dizeleri, belirli bir yerel kültürün ve yerleşim biriminin (Bartın) sosyal yapısını yansıtarak, yerel toplumsal kimlik ve sosyal normların birey üzerinde nasıl etkili olduğunu gösterir. Bartın gibi küçük yerleşimlerde, toplumsal cinsiyet rollerinin ve normlarının daha belirgin şekilde hissedildiği gözlemlenebilir. Erkekler ve kadınlar, yerel toplumlarda genellikle belirli sosyal roller üstlenirler. Bu bağlamda, bu dizeler, kadınların ve erkeklerin, özellikle kırsal ya da yerel alanlarda toplumda nasıl tanımlandığını ve bu tanımlamaların, onları toplumsal olarak nasıl konumlandığına dair bir perspektif sunar.

“Soydum yirmisiy” ifadesi, belki de bir kadın ya da erkek için, bir sosyal statü veya geleneksel rolün yerine getirilmesiyle ilgilidir. Toplumsal cinsiyetin erkekleri veya kadınları belirli rollerle tanımlaması, onların toplumsal kabulünü ve statülerini etkileyebilir. Burada kadın ya da erkeğin belirli bir durumu veya rolü yerine getirmesi, toplumda tanınma ve kabul edilme anlamına gelebilir.

“Eğer ben sa varusam / Hanumcuvum dermisiy” dizeleri, kadınlık ve erkeklik arasındaki ilişkiyi ve toplumsal cinsiyetin bireyler üzerindeki etkisini vurgular. “Hanumcuvum” terimi, kadının toplumsal statüsünü ve yerini tanımlayan bir kelimedir. Bu ifade, kadının toplumsal cinsiyet normları doğrultusunda nasıl tanımlandığını ve adlandırıldığını gösterir. Kadınlar, geleneksel toplumlarda genellikle aile, ev ve çocuk bakımı gibi “bakıcı” ve “destekleyici” rollerle ilişkilendirilirken “hanumcuvum” gibi bir ifade, kadının bu geleneksel kimliği ve sosyal normlarla uyumlu bir biçimde tanımlanmasını simgeler.

Kadınlar için “hanumcuvum” gibi ifadeler, toplumsal cinsiyetin ona biçtiği pasif ve bakım odaklı rollerin ne kadar yerleşik olduğunu gösterir. Erkekler ise toplumsal normlara uygun şekilde, genellikle dışa dönük, güçlü ve bağımsız bir figür olarak varlık gösterirler. Bu

bağlamda, toplumsal cinsiyet, erkek ve kadın arasındaki etkileşimde, güç ilişkilerinin ve beklentilerin nasıl şekillendiğini ortaya koyar.

“Yamadan endim düze
Beş yüzeyim beş yüze
Beş yüzü veren alır
Vermeyen bekâr kalır” (KK. 1).

“Yamadan endim düze / Beş yüzeyim beş yüze” dizeleri, toplumsal cinsiyetin evlilik ve aile kurumunda nasıl bir ekonomik ve toplumsal değer biçme aracı hâline geldiğini simgeler. Buradaki “beş yüzeyim” ve “beş yüze” ifadeleri, bir tür başlık ya da karşılık bekleyen bir sosyal etkileşimi işaret eder. Bu, geleneksel toplumlarda kadınların genellikle “başlık parası” gibi sosyal değerler üzerinden evliliğe dair bir ilişki kurmalarını simgeler. Kadının toplumsal değerinin, aileler arasında bir malzeme ya da maddi değer olarak görüldüğü bu tür bağlamlarda, toplumsal cinsiyetin ekonomik bir boyutu da ortaya çıkar. Kadınlar ve erkekler arasındaki evlilik, bazen bir ekonomik ve sosyal anlaşma, bir tür alışveriş olarak algılanabilir. Burada “beş yüz” bir tür başlık ya da meblağ anlamında kullanılabilir, kadın ve erkeğin evlilik ilişkileri üzerinden sağladıkları sosyal ve ekonomik faydaların bir yansıması olarak görülebilir.

“Beş yüzü veren alır / Vermeyen bekâr kalır” dizeleri, toplumsal cinsiyet normlarının evlilik ve aile içindeki baskıcı etkilerini çok açık bir şekilde ortaya koyar. Kadın ve erkek arasındaki ilişki, burada maddi ya da sosyal bir değer üzerinden şekillenirken aynı zamanda kadınların ve erkeklerin toplumsal olarak bir hedefe ulaşma çabaları belirlenmiş normlarla şekillenir. Kadının toplumsal değerinin “beş yüz” gibi bir fiyatla belirlenmesi, ona biçilen rolün özdeşleşmiş ve öngörülebilir bir şekilde maddi ya da sosyal bir değer üzerinden hesaplanmasından kaynaklanır. Bu, kadının evliliğe yönelik sosyal beklentisinin, toplumsal olarak şekillendirilmiş bir değer üzerinden belirlendiğini gösterir.

Toplum, kadını ya da erkeği evlilik kurumuna dair belirli rollerle tanımlar. Erkekler genellikle evlenme ve ilişki kurma bağlamında ekonomik ve fiziksel güçle ilişkilendirilirken kadınların evlenmeleri, genellikle sosyal kabul ve değer kazanma ile ilişkilendirilir. Bu dizedeki “vermek” ve “almak” ifadeleri, bu toplumsal ve ekonomik takasın ne kadar belirleyici olduğunu ve bu normlara uymanın bireyler üzerinde oluşturduğu baskıyı vurgular. Burada, bir kadının ya da erkeğin evlilik yoluyla toplumsal kabul görmesi ve bu normlara uyması, toplumsal cinsiyetin bireyler üzerindeki baskılarının bir yansımasıdır.

“Vermeyen bekâr kalır” ifadesi, bekâr kalmanın toplumsal bir dışlanma olarak nasıl algılandığını ve bunun kişisel bir başarısızlık ya da eksiklik olarak yorumlandığını gösterir. Bekârlık, bazı kültürlerde özellikle kadınlar için sosyal bir damgalanma ile ilişkilendirilirken, erkekler için de benzer şekilde toplumsal normlar bekârlığı bazen istenmeyen ya da eksik bir durum olarak tanımlayabilir. Kadınlar genellikle evlilik yoluyla toplumsal kabul kazanırken erkekler evlilik dışında da bireysel kimliklerini ve statülerini belirleme konusunda daha fazla esnekliğe sahip olabilir. Bu dizedeki anlam, toplumsal normların, bireylerin yaşam tarzlarını ve kişisel tercihlerini ne kadar sıkı bir şekilde kontrol ettiğini gözler önüne serer.

*“Atla geçitten atla
Düzde ekili bakla
Verdiğim o mendili
Sakla sevdiğim sakla”* (KK. 2).

“Verdiğim o mendili / Sakla sevdiğim sakla” mısraları, özellikle kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin toplumsal cinsiyet normları tarafından nasıl şekillendirildiğini gösterir. “Verdiğim o mendili” ifadesi, arada bir bağlılık, sadakat ya da hatırlanması gereken bir duygusal bağ kurma anlamına gelebilir. Toplumsal cinsiyetin, sevgi ve bağlılık gibi kavramları nasıl şekillendirdiğini görmek açısından önemli bir ifade olabilir. Mendil, sıklıkla duygusal bir anlam taşıyan ve hatıra olarak saklanan bir objedir. Bu bağlamda, mendilin saklanması, kadının ya da erkeğin birbirlerine verdikleri sözü ya da duygusal bağlarını sembolize edebilir.

Mendilin saklanması, kadının toplum içinde “sahip olduğu” duygusal ve toplumsal bağları, sadakati ve güveni simgeler. Toplumda, özellikle kadınların duygusal bağlarının sürekli olarak izlenmesi ve korunması beklenir. Kadınlar, bu tür bağlılıkları ve sadakati toplumsal cinsiyet normları doğrultusunda geliştiren figürler olarak konumlanabilir. “Sakla sevdiğim sakla” ifadesi, bu bağlılıkların korunmasını ve toplumsal olarak onaylanan ilişki biçimlerinin sürekliliğini vurgular.

*“Aldım gümüş makası
Açtım gömlek yakası
Bizim evden görünür
Nazlı yârin odası”* (KK. 1).

“Aldım gümüş makası / Açtım gömlek yakası” dizeleri, toplumsal cinsiyetin bireylerin ilişkilerindeki rolünü sembolize ederken, aynı zamanda bireylerin kendilerini toplumsal normlara göre nasıl şekillendirdiklerini de ima eder. “Gümüş makas” ve “gömlek yakası” ifadesi, bir tür estetik ve kültürel normu, geleneksel erkeklik ve kadınlık rollerinin öne çıkarılmasını temsil eder.

Burada, giyinmek ve estetik seçimler yapmak, toplumsal cinsiyetin bireyler üzerindeki etkisiyle şekillenir. Kadınlar ve erkekler, genellikle toplumda belirli bir statüye sahip olmak için belirli davranışları ve kıyafetleri seçerler. Özellikle “gömlek yakası”nın açılması, bir tür sosyal gösteriş ya da dikkat çekicilik anlamına gelebilir. Bu da, toplumsal cinsiyetin ilişkilerdeki izlenim yaratma, toplumun değerlerine uyum sağlama ve bu uyumu gösterebilme gerekliliği ile bağlantılıdır.

“Bizim evden görünür / Nazlı yârin odası” dizeleri ise, kadın ve erkek arasındaki ilişkilerdeki gözlemlenen kimliklerin, toplumsal normlara ve yerleşik kalıplara nasıl hizmet ettiğini anlatır. “Bizim evden görünür” ifadesi, toplumda ya da evde gözlemlenen bir kimlik inşasını işaret eder. Ev, toplumsal cinsiyet rollerinin en güçlü şekilde izlendiği mekânlardan biridir. Evdeki davranışlar ve dışarıya yansıyan imaj, bireylerin toplumsal rollerine, cinsiyetlerine ve hatta aile içindeki statülerine göre şekillenir. Bu durumda, evdeki gözlemler, toplumsal cinsiyetin ev içindeki normatif rollerle nasıl etkileşimde olduğunu simgeler.

“Nazlı yârin odası” ifadesi, kadın kimliğine dair bir anlam taşıyan ve toplumda “nazlı”, yani dikkat çeken, incelikle yaratılmış bir imajı sembolize eder. Kadının odası, kadınlık kimliğinin içsel ve dışsal özelliklerini taşıyan özel bir alandır. Toplum, kadınları “nazlı” ya da

“zarif” bir şekilde tanımlar ve kadınların toplumsal alandaki varlıkları bu özellikler üzerinden algılanır. Bu bağlamda, “nazlı” bir kadın imajı, genellikle toplumsal cinsiyetin dayattığı zarafet, saflık ve çekicilik gibi öğeleri simgeler. Aynı zamanda bu tür bir imaj toplumsal cinsiyetin kadına yüklediği rolün ve değerlerin bir yansımasıdır.

*“Bahçelerde patlıcan,
Dane dane doplaycan,
Eğer anay vermezse
Vallahi de çalacam”* (KK. 3).

“Eğer anay vermezse / Vallahi de çalacam” dizeleri, erkeklerin kadınlardan bekledikleri belirli davranışları ve toplumsal normları ifade eder. “Anay vermezse” ifadesi, bir kadının, özellikle bir annenin, bir erkeğe belirli bir şey verme veya belirli bir role hizmet etme yükümlülüğü üzerine kuruludur. Bu, geleneksel cinsiyet normlarına dayanır; çünkü kadınlar, çoğunlukla, duygusal, ev içi ve bakım verici rollerle ilişkilendirilir. Aynı zamanda bu durum, toplumsal cinsiyetin baskılayıcı özelliklerini ve bu rollerin kadınlar üzerinde nasıl bir zorunluluk oluşturduğunu vurgular.

Diğer taraftan, “çalacam” gibi bir tehdit, erkeklerin erkekliklerini ve toplumsal güçlerini, gerektiğinde zorla dayatma eğilimlerini de simgeler. Erkeklik, bazen kadınlar ve diğer toplum üyeleri üzerinde egemenlik kurma gücüyle ilişkilendirilir. Çalma eylemi, bir tür toplumsal özgürlük ve erişim talebini temsil edebilir, ancak aynı zamanda ataerkil toplumların ve cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucu olarak da yorumlanabilir. Bu çalma, erkeklerin kendi isteklerini yerine getirebilmek için, bazen toplumsal normları ve etik sınırları ihlal etmeyi göze alabileceklerini gösterir.

Toplumsal güç dinamikleri, erkeklerin ve kadınların birbirleriyle olan ilişkilerinde belirleyici bir faktör olarak ortaya çıkar. Erkeklerin “çalmak” gibi bir tehditte bulunması, onların güç ve kontrol üzerindeki taleplerini ifade eder. Bu durum, erkeklerin güç, bağımsızlık ve kontrol gibi toplumsal normlarla ilişkilendirilen rolleriyle doğrudan bağlantılıdır. Çalma eylemi, erkeklerin sahip oldukları statü veya erkeklik değerlerinin, kadınlar üzerindeki egemenlik anlayışını güçlendiren bir sembol olabilir.

Bu ifadede yer alan tehdit, toplumsal normların erkeklere sunduğu erkeklik alanını, kendi istek ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirme hakkını vurgular. Aynı zamanda bu güç dinamikleri, toplumsal ilişkilerdeki eşitsizlikleri ve bunun cinsiyetler arası çatışmalara yol açabilen etkilerini simgeler.

*“Ev üstüne ev yaptım
Çıktım üstünden baktım
Yârim geliyor diye
Çifte lambalar yakdım”* (KK. 1).

“Ev üstüne ev yaptım / Çıktım üstünden baktım” dizeleri, mekân ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiyi vurgular. Ev, kültürel ve toplumsal cinsiyet rollerinin en belirgin şekilde işlendiği bir alan olarak, kadın ve erkek arasındaki farklılıkları ortaya koyar. Ev, kadınlar için genellikle bakım ve sorumluluk alanı olarak tanımlanırken erkekler için bazen otorite ve işlevsel güçle ilişkili bir alan olabilir.

Ev inşa etmek, erkeklerin genellikle toplumsal alanda sahip oldukları sorumluluklar ve güç ile doğrudan ilişkilendirilir. Erkek, ev yaparak toplumsal rolünü yerine getirir ve aynı zamanda güçlü ve yetenekli bir figür olarak tanımlanır. “Ev üstüne ev yapmak”, erkeklerin genellikle ekonomik ve pratik sorumlulukları taşıyan bir varlık olarak toplumsal normlarda nasıl şekillendiğini anlatan bir metafordur.

“Yârim geliyor diye / Çifte lambalar yaktım” dizeleri, erkeklik rolünün sosyal ilişkilerdeki estetik ve gösteriş boyutunu ele alır. “Çifte lambalar yakmak”, romantizm ve karşı cinsle olan ilişkilerde gösterişli ve dikkat çekici bir davranış biçimini simgeler. Toplumsal cinsiyetin öngördüğü romantik ilişkilerdeki davranış kalıpları, belirli estetik ve simgesel anlamlar taşır. Kadın ve erkek arasındaki ilişkilerde erkeklerin “gösteriş” yaparak sevgililerine olan ilgilerini belirginleştirmeleri toplumsal olarak beklenen bir davranış biçimidir.

“Yârim geliyor diye” ifadesi, erkeklerin bir kadına olan ilgilerini dışa vurma biçimini temsil eder. Toplum, erkeklerin bu tür dışa dönük, gösterişli davranışlarla ilgilerini ve duygularını ifade etmelerini bekler. Burada “çifte lambalar yakmak” bir tür hazırlık, zarafet ve dikkat çekicilik anlamına gelir. Erkekler, toplumsal cinsiyet rollerinin bir parçası olarak bir kadına olan ilgilerini fiziksel ve sembolik işaretlerle açıkça gösterme gerekliliği duyarlar.

*“Dere akıyor dere
O da nafîle yere
Beni annem vermiyor
Olur olmaz yere” (KK. 1).*

“Dere akıyor dere / O da nafîle yere” dizelerinde dere, toplumsal cinsiyetin akışını ve bireylerin bu akışa nasıl uyum sağladığını sembolize etmektedir. Dere, doğal bir öge olarak, bir hareketi, bir yönü ve bir belirleyiciliği temsil eder. Toplumsal cinsiyet normları da bu dere gibi, bireylerin yaşamlarını yönlendiren, akışkan ama bazen de engelleyici olabilen, yerleşik bir güç olarak varlık gösterir. Buradaki “nafîle yere” ifadesi, bir çabanın boşa çıkması veya toplumsal cinsiyetin dayattığı engellerle karşılaşılmasını simgeler. Birey, toplumsal normların ve geleneksel cinsiyet rollerinin etkisiyle bir yönde akmaya çalışırken bir noktada bu çaba anlamını yitirebilir ve kişi toplumsal sistemin içinde tıkanma noktasına gelebilir.

Dere, bu bağlamda, toplumsal cinsiyetin zorlayıcı etkilerini simgelerken, bireylerin kendi istekleri veya duyguları doğrultusunda hareket etmeleri yerine, dışsal baskılara göre hareket etmeye zorlanmaları anlamına gelir. Bu, bireylerin toplumsal beklentilere uyma noktasında karşılaştığı güçlükleri ve sınırlamaları ifade eder.

“Beni annem vermiyor / Olur olmaz yere” dizeleri ise, aile içindeki rol ve otoritenin, toplumsal cinsiyetin şekillendirilmesindeki etkisini gösterir. Anne figürü, burada toplumsal cinsiyet rollerinin temsilcisi olarak karşımıza çıkar. Toplumda anne, çocukların toplumsal normlar doğrultusunda yetiştirilmesinde merkezi bir figürdür. Çoğu kültürde anneler, toplumsal cinsiyetin yerleşmesi ve çocukların bu normlara uygun biçimde büyümesi konusunda önemli bir rol oynarlar. Annenin “vermiyor” şeklindeki tutumu, toplumsal cinsiyetin bireyleri sınırlayıcı ve yönlendirici gücünü yansıtır.

Burada anne oğlunun veya kızının gelecekteki ilişkilerini, toplumsal normlara ve geleneksel değerlere uygun şekilde belirlemeye çalışır. “Olur olmaz yere” ifadesi, bu tür bir evlenme veya ilişki seçiminin, toplumsal cinsiyet normlarına ve aile değerlerine göre

şekillendirildiğini ima eder. Toplumda, ailelerin çocuklarının evliliklerini ve ilişkilerini denetleme eğilimi, toplumsal cinsiyetin güç dinamiklerini pekiştiren bir özelliktir.

Bu dörtlük, aynı zamanda, toplumsal cinsiyetin evlilik ve ilişki kurumlarına nasıl müdahale ettiğini gösterir. Anne, evlenme konusunda kararlar verirken genellikle toplumsal cinsiyetin ve ailenin beklentilerini göz önünde bulundurur. Erkekler ve kadınlar, toplumsal normların etkisiyle belirli yaşta, belirli bir tür ilişkiyi kurmaya zorlanabilirler. Kadınlar için özellikle annelerin “verme” kararları, toplumun onlardan beklediği evlenme ya da aile kurma zamanlamasına ve şekline uygun olur. Bu da toplumsal cinsiyetin bir kontrol ve denetim aracı olarak işlev gördüğünü ve bireylerin özgür iradelerinin bu normlarla sınırlanabileceğini gösterir.

“Atım var eyerli
Ezenguşu teyerli
Yarın aksam bi olsun
Seni alcam temelli” (KK. 3).

“Atım var eyerli / Ezenguşu teyerli” dizelerinde at, geleneksel olarak erkeklikle ilişkilendirilen bir semboldür. At, özellikle geçmişte, güç, özgürlük, cesaret ve toplumdaki statüyle bağlantılı olarak erkekliği simgeler. “Eyerli” ifadesi, bu gücün bir araç olarak düzenlenmesini, denetim altına alınmasını anlatan bir ögedir. Atın eyerle yönetilmesi, erkeğin toplumsal düzende kendi kimliğini ve gücünü kontrol altında tutma çabasını sembolize eder. Ayrıca, “ezenguşu teyerli” ifadesi, bu bağlamda atın kuvvetli, güçlü bir duruşu olduğunu anlatırken aynı zamanda erkeklerin fiziksel ve toplumsal gücünü simgeler.

Erkekler genellikle güç, bağımsızlık ve özgürlük ile tanımlanır. Toplumsal cinsiyet normları, erkeklerin bu özellikleri ön plana çıkarmasını bekler. At gibi semboller, erkeklerin toplumsal olarak sahip oldukları ve sergileyebildikleri güç, özgürlük ve hareket alanının göstergeleridir. Bu nedenle at ve eyer gibi imgeler, erkeklikten beklenen bağımsızlık, kontrol ve güçlü duruşun yansımalarıdır.

Dörtlüğün devamında yer alan “Yarın aksam bi olsun / Seni alcam temelli” dizeleri, erkeklerin evlenme veya bir ilişkiyi kurma biçimlerini ve toplumsal normlara göre rol alımını gösterir. “Seni alcam temelli” ifadesi, toplumsal cinsiyetin evlilikle ilgili normlarını yansıtır. Bu dizede, erkek, bir kadını “almak” yani evlenmek için hazır olduğunu, aynı zamanda bu eylemi kendi kontrolünde bir biçimde gerçekleştireceğini belirtiyor. Bu, erkeklerin evlilikle ilgili geleneksel rolünü simgeler: Kadınları, toplumsal olarak beklenen biçimde, belirli bir zaman diliminde ve belirli koşullarda “alma” veya evlenme eylemi, genellikle erkeklerin inisiyatifinde kabul edilen bir durumdur.

Evlilik, toplumsal cinsiyetin önemli bir özelliği olarak, bireylerin rolünü tanımlar ve bu roller, toplumsal beklentilere dayalı olarak şekillenir. Erkeklerin evlilik teklifini yapma biçimi, toplumsal cinsiyetin “erkek” ve “kadın” rollerini birbirinden ayıran kalıpları tekrar eder. Burada, evlenme eylemi sadece bireysel bir tercih değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet normlarının ve ataerkil yapıların bir parçası olarak görülmektedir. Erkekler, evlilikte inisiyatif alırken kadınların karar verme süreçlerinde genellikle daha pasif bir rol üstlenmeleri beklenir. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin günlük yaşamda nasıl işlediğini gösterir.

“Koca ırmak taşmaz mı?
Sandallar dolaşmaz mı?
Yârim askere gitmiş
Rabbim kavuşturmaz mı?” (KK.1).

“Yârim askere gitmiş / Rabbim kavuşturmaz mı?” mısraları, aşkın ve romantizmin toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle nasıl şekillendiğine dair bir göndermedir. Aşk, toplumda genellikle erkek ve kadın arasında romantik bir bağ olarak kabul edilir ve toplumsal cinsiyet rolleri, bu bağın nasıl şekilleneceğini belirler. Erkeklerin askere gitmesi, özellikle geleneksel toplumlarda, erkeklik rolünün bir parçasıdır. Erkekler, genellikle savaş veya askerlik gibi toplumsal görevlerle tanımlanır, bu da onların güç, cesaret ve sorumluluk gibi özelliklerle ilişkilendirilmesine neden olur. Kadınlar ise genellikle evde, erkeğin geri dönmesini bekleyen figürler olarak görülür.

Bu bağlamda, askerlik ve ayrılık gibi deneyimler, toplumsal cinsiyetin ilişkiler üzerindeki belirleyici etkisini gösterir. Kadınlar, erkeklerin toplumsal sorumluluklarını yerine getirirken genellikle daha pasif bir rolde kalırlar. “Rabbim kavuşturmaz mı?” sorusu, bu durumu değiştirecek olanın, dinî inançlar veya toplumsal bir güç olduğuna dair bir umudu simgeler. Bu, bireylerin toplumsal cinsiyetle ilgili rollerinin dışındaki kurtuluş ya da çözüm arayışlarına duyduğu inancı da yansıtır.

Aşk ve ayrılık, toplumsal cinsiyetin kişisel hayatlar üzerindeki etkilerini gösterir. Erkeklerin askere gitmesi, toplumsal olarak kabul edilen “erkeklik” rolünün bir yansımasıdır. Bu roller, bireylerin duygusal hayatlarını, ilişkilerini ve birbirlerine olan bağlılıklarını şekillendirir. Erkeklerin askere gitmesi, kadınları evde yalnız bırakabilir ancak toplumsal normlar gereği, kadınlar da genellikle bu yalnızlığa sabırla dayanır ve erkeğin dönüşünü bekler. Bu durum, kadın ve erkek arasında toplumsal cinsiyetin oluşturduğu farklı sorumluluk ve beklentilerle şekillenen bir ilişki biçimini ortaya koyar.

“Çalı dibinde keklik
Kızlar giyer eteklik
Kızlar çalışkan amma
Oğlanlar da eşeklik” (KK.2).

“Çalı dibinde keklik / Kızlar giyer eteklik” dizelerinde, kadınlık, geleneksel olarak belirli bir giyim biçimi ve estetik anlayışıyla tanımlanır. “Eteklik” giysisi, kadınlık rolünün bir sembolüdür; burada kadınlar, toplumsal olarak belirlenmiş olan zarif, nazlı ve korunan bir figür olarak sunulmaktadır. Etek giyme, tarihsel olarak, kadınları toplumsal alanda diğerlerinden ayıran ve onları “kadınlık”la ilişkilendiren bir işarettir. Toplumda, kadınlar etek giyer, ev işlerini yapar, naz ve zarafetle tanımlanır. Bu davranış, kadınların genellikle ev içindeki alanlarla sınırlı kılınan rollerini pekiştiren bir göstergedir. “Kızlar giyer eteklik” ifadesi, bu tür toplumsal beklentilerin ve geleneksel cinsiyet normlarının bireylere ne kadar etkili bir şekilde aktarıldığını ima eder.

Dörtlüğün devamında yer alan “Kızlar çalışkan amma” dizeleri, toplumsal cinsiyetin kadınlar üzerindeki belirgin etkilerini sürdürür. Kadınlar, toplumsal olarak genellikle “çalışkan” ve “fedakâr” olarak tanımlanır. Bu tanımlama, kadınların evdeki, aile içindeki ve toplumdaki rollerine atfedilen sorumlulukları ifade eder. Çalışkanlık, genellikle kadınların, özellikle ev işlerinde ve ailevi ilişkilerde sorumluluk taşıyan bireyler olarak görülmelerini pekiştirir.

Kadınların bu şekilde tanımlanması, toplumsal cinsiyet rollerinin kadına biçtiği sürekli sorumluluklar ve “fedakâr” imajını güçlendirir. Bu roller, kadınları genellikle “yapıcı” ve “destekleyici” figürler olarak toplumsal yapıya dâhil ederken, bireylerin daha geniş toplumsal düzeydeki etkileşimlerinde, kadınların bu geleneksel rolleri sürdürmeleri beklenir.

4. Sonuç

Bu makalede, Bartın yöresinden derlenen mâni örnekleri üzerinden toplumsal cinsiyet rollerinin yansımaları ele alınmıştır. Çalışmada kullanılan 18 mâni, Bartın yöresinde derlenen geniş mâni repertuarı içerisinde, toplumsal cinsiyet rollerini en belirgin biçimde yansıtan örnekler arasından seçilmiştir. Bu seçimin temel amacı, kadın ve erkek kimliklerine atfedilen rollerin halk edebiyatına nasıl yansıdığını görünür kılmaktır. Mânilerin tematik çeşitliliği dikkate alınarak kadınlara yönelik güzellik, evlilik, itaat ve çalışkanlık; erkeklere yönelik ise güç, sahiplenme ve bağımsızlık gibi öne çıkan unsurların dengeli biçimde temsil edilmesine özen gösterilmiştir. Ayrıca seçilen örnekler yöreye özgü dil, üslup ve kültürel kodları yansıtarak çalışmanın hem yerel hem de kuramsal bağlamda daha anlamlı bir zemine oturmasına katkı sağlamaktadır. Bu durum, kadın ve erkeğe dair toplumsal beklentilerin edebî söylem aracılığıyla yeniden üretildiğini ve kültürel aktarım sürecinde mânilerin önemli bir işlev üstlendiğini göstermektedir. Dolayısıyla mâniler, yalnızca bireysel duygu ve düşüncelerin dışavurumu değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet temelli normların kuşaktan kuşağa taşınmasında etkin bir araç konumundadır.

Mânilerde kadınlar, genellikle evlilik, güzellik ve aile içindeki roller üzerinden tanımlanırken erkekler, sahiplenici, güçlü ve kontrol sahibi bireyler olarak kurgulanmaktadır. Evlilik, kadınlar için bir zorunluluk ve toplumsal kabul mekanizması olarak değerlendirilirken erkekler için güç göstergesi ve otorite alanı olarak resmedilmektedir. Kadınların bireysel iradelerinin çoğu zaman anne ve aile yapısı gibi otoriteler tarafından kontrol edildiği, erkeklerin ise kendi seçimlerini yapma özgürlüğüne sahip olduğu vurgulanmaktadır.

Mânilerde kadınlık genellikle duygusal, fedakâr, uysal, sadık ve çekingen niteliklerle öne çıkarken; erkeklik temsilleri güçlü, cesur, sahiplenici ve söz sahibi bir kimlikle tanımlanır. Bu kalıplar, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin temelini oluşturan normatif düzenin edebî dildeki yansımalarıdır. Özellikle aşk temalı mânilerde, kadının suskunluğu ile erkeğin aktif konuşanı olması, kadın bedeninin güzelliğiyle, erkeğin ise cesareti ya da kıskançlığıyla öne çıkması, bu normatif yapıların nasıl aktarıldığını göstermektedir. Bununla birlikte bazı mâni örneklerinde bu rollerin ironik biçimde ters yüz edildiği ya da eleştirildiği de gözlemlenmektedir. Bu durum, sözlü kültür ürünlerinin yalnızca mevcut düzeni yeniden üretmediğini; aynı zamanda eleştirel ve dönüştürücü bir potansiyel barındırdığını da ortaya koymaktadır.

Bartın gibi geleneksel yapısını büyük ölçüde koruyan bir bölgede derlenen mâniler, kırsal yaşam biçiminin ve sözlü kültürün toplumsal cinsiyete dair değer yargılarını nasıl biçimlendirdiğini analiz etmek açısından dikkate değerdir. Yerel söyleyiş özellikleriyle zenginleşmiş bu mâniler, kadının toplumsal konumuna dair ipuçları verdiği gibi, erkeğin aile içi ve sosyal hayattaki sorumlulukları ve güç ilişkilerine dair de açıklayıcıdır.

Sonuç olarak mâniler halk edebiyatının yalnızca bireysel duygularını yansıtan ürünleri değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin kurgulandığı, yeniden üretildiği ve hatta dönüştürüldüğü söylem alanlarıdır. Bartın yöresinden derlenen mâniler üzerinden yapılan

çözümlemeler, toplumsal cinsiyetin halk kültürü içerisindeki tezahürlerini ortaya koyma açısından önemlidir. Mânilerin bu bağlamda incelenmesi, yalnızca edebî bir türün yapısını anlamaya değil; aynı zamanda halk kültürü aracılığıyla şekillenen toplumsal rollerin, kimliklerin ve eşitsizliklerin nasıl kurulduğunu çözümlemeye de olanak sağlamaktadır. Böylece mâniler, sözlü kültürün estetik ürünü olmanın ötesinde, toplumsal belleğin ve ideolojik yapının bir parçası olarak ele alınmalıdır.

Beyanlar

Telif Hakkı Beyanı: CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destekleyen / Destekleyen Kuruluşlar: Çalışmada destekleyen kuruluşlar bulunmamaktadır.

Etik Onay ve Katılımcı Onayı: Etik onay ve katılımcı onayı alınmıştır.

İntihal Beyanı: Bu makale intihal programıyla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

YZ Araçlarının Kullanımı: Yazar, bu makalenin oluşturulmasında Yapay Zekâ (YZ) araçlarını kullanmadığını beyan etmektedir.

Kaynaklar

- Acar-Savran, G. (2019). *Beden emek tarih: Diyalektik bir feminizm*. Dipnot.
- Arslan, Ş. (2000). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik*. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- Butler, J. (2018). *Cinsiyet belası*. (Çev. Başak Ertür). (6. baskı). Metis.
- Ceryan, B. (2024). Bartın manileri üzerine bir inceleme. *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi E-Dergisi*, 11(1), 122-138. <https://doi.org/10.30804/cesmicihan.1494971>
- Dökmen, Z. (2016). *Toplumsal cinsiyet* (7. baskı). Remzi.
- Varışoğlu, E. (2020). *Karagöz metinlerinin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi*. (Tez No. 64186) [Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi-Ankara]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Kaynak Kişiler

- KK. 1: Ömür Aydemir, 60, ilkokul mezunu, ev hanımı, görüşme tarihi ve yeri: 14 Ağustos 2024 / Bartın.
- KK. 2: Emine Özkan, 78, ilkokul mezunu, ev hanımı, görüşme tarihi ve yeri: 21 Temmuz 2024 / Bartın.
- KK. 3: Mehmet Erbil, 79, ilkokul mezunu, marangoz, görüşme tarihi ve yeri: 21 Temmuz 2024 / Bartın.

Extended Abstract

One of the oldest and most widespread forms of folk poetry, the mani, continues to exist as one of the cornerstones of oral culture, particularly in Anatolia. This short poetic form, which is generally anonymous and passed down orally from generation to generation, allows individuals to express their emotional world, thoughts and life experiences in a simple yet effective manner. With its four-line structure, the mani appears simple in form but actually possesses a rich symbolic meaning. Within its short structure, the mani can encompass many themes such as love, longing, yearning, complaint, social criticism, fate, exile and everyday life, making it an important form of oral expression that reflects the emotional and intellectual world of the people.

Manis are not merely aesthetic products that express individual feelings; they are also carriers of social values, traditions, beliefs and norms. For this reason, the mani can be regarded as a field of expression where the individual and the social intersect in folk culture. As an important element of cultural memory, manis play an active role in the construction of collective consciousness by reflecting the shared experiences and historical accumulation of society. Produced and consumed in an oral culture environment, these products, unlike written sources, have a structure that is open to change according to the social conditions in which they exist. This variability allows mani to embody both continuity and transformation dynamics simultaneously.

The mani tradition is an important indicator for understanding the mutual interaction between the individual and society. When considered particularly in the context of gender, it is seen that manis have the potential to reveal how female and male roles are constructed, what values legitimise them, and how they are reproduced. Gender, unlike biological sex, relates to the roles, responsibilities, and behavioural patterns expected of individuals as women or men within society. These roles are shaped by historical, cultural and social conditions and are passed down from generation to generation. Folk literature products are one of the most effective tools in this transmission process.

Rhymes, which are part of oral culture products, reflect gender roles directly or indirectly. Representations of women and men in rhymes are mostly shaped within the framework of traditional values. Women are generally depicted as patient, self-sacrificing, emotional, loyal and waiting figures, while men are described as strong, protective, possessive, jealous or authoritative roles. These representations produce a discourse that reflects the expectations of the patriarchal social order from women and men. In this respect, folk songs serve an important function in reinforcing gender norms.

However, folk songs should not be regarded solely as texts that reproduce dominant gender patterns. In some examples of folk songs, particularly those sung from a female perspective, these patterns are questioned, criticised or indirectly transformed. These discourses, expressed through irony, implication, reproach or implicit criticism, reveal women's areas of expression and forms of resistance within oral culture. In this context, folk songs can also be considered a silent and implicit area of opposition. In traditional societies with intense social pressures, feelings and thoughts that could not be expressed directly could be conveyed through oral genres such as manis.

Examples of manis collected from the Bartın region provide important clues about how gender roles are formed, maintained, and transmitted in this context. In a region like Bartın, which has largely preserved its traditional structure, the intertwining of oral culture with daily life further enhances the power of manis to reflect social values. In this region, where the rural lifestyle prevails, family structure, marital relationships, the concept of honour, and the roles attributed to women and men become clearly visible through manis. In this respect, Bartın manis constitute an important source for understanding how gender is constructed in the local context.

Within the scope of this study, representations of femininity and masculinity will be analysed through examples of folk songs collected from the Bartın region. By examining recurring themes, discursive patterns, and stereotypical expressions in folk songs, the values around which gender roles are shaped will be revealed. At the same time, the historical continuity and possible trends of transformation of these representations will be discussed. Thus, it will be attempted to show that folk songs are not merely passive texts that convey traditional values; on the contrary, they are sensitive to social change processes and are flexible and multi-layered narratives.

In conclusion, rhymes are an important area of verbal expression that both reinforces cultural norms and allows for the questioning and bending of these norms. Particularly ironic, critical, or ambiguous forms of expression harbour a potential for implicit resistance against dominant gender patterns. Therefore, rhymes should be considered not only as a reflection of traditional values in gender studies but also as important sources that reveal the critical and transformative power of oral culture.